

Петър Стефанов

"КАК ЕХОТО НЕ ГЛЪХНЕ". НОВ СБОРНИК
С ИЗСЛЕДВАНИЯ ЗА П. К. ЯВОРОВ

Появата на всяка нова книга, свързана с името на Яворов, носи някаква литературна интрига, съдържа възможност за самопроверка на съществуващата рецептивна норма. Затова и сборникът "Как ехото не глъхне. Нов сборник с изследвания за П. К. Яворов", 1996 г., издание на Университетското издателство "Св. Климент Охридски" и фондация "Яворов", въпреки семплия си външен облик, което го прави някак незабележим, трудно може да бъде подминат.

Съдържащото се в подзаглавието определение "нов" загатва не само стремежа към нов интерпретивен хоризонт, нещо, което е в генетичната програма на подобен тип издания, но и явно насочва към излезлия преди няколко години във В. Търново "Яворов сборник". Фактът, че половината от статиите в книгата, която предлагаме на вниманието ви, са наши колеги, говори за целенасочени и трайни усилия, бихме казали дори – за наличието на ценностен и изследователски "приоритет" на литературоведското ядро във Великотърновския университет. (Повечето от поместените текстове са четени като доклади на проведената в Чирпан на 14 и 15 януари 1993 г. научна сесия, посветена на 115-годишнината от рождението на поета.)

Най-важното обаче е, че характерната външна знаковост на изданието е подплатена с богата вътрешна съдържателност. Едно от отличителните качества на сборника, който без съмнение прави много добро впечатление, е неговата ограниченост – получило се е така, че без да се повтарят, материалите се застъпват, взаимно се обговарят и в крайна сметка сполучливо градят актуалното лице на Яворовото творчество. Редица от уж известните и безспорни характеристики на един отдавна превърнал се в класическа норма свят, получават нови, неочаквани и убедителни отговори.

Като своеобразно смислово ядро на сборника се очертават онези статии, които се опитват да реконструират екзистенциално-философския модел на Яворовата поезия. Чрез метафорите "видимост" и "слепота" Н. Звезданов вниква в сложната диалектика и метафизична устременост на

поетическото преживяване, като по този начин прави по-”прозрачни” смисловите универсалии, амбивалентността на чувствата, образността, символиката и т. н. За разлика от него Н. Димитров утвърждава, че по пътя си личността унищожавя всички свои илюзии, за да се изправи самотна и незащитна пред границата, отвъд която тя не може да пристъпи. В срещата на ефимерно и абсолютно се ражда гносеологическият кошмар на Яворовата лирика.

Своеобразно допълнение към тези работи, разкриващи Яворовата амбивалентност като принцип на екзистиращото светоусещане, е статията на С. Цанов, която интерпретира проблема на поетологично равнище. Върху амбивалентността на поетичното (плътско – платонично) възприемане на жената, видяна в психоаналитична перспектива, разсъждава А. Бенбасат, а Д. Михайлов свързва огледално-симетричната структура на поемата “Нощ” с опита за постигане – непостигане на модерната личност.

Към този проблемен кръг се доближават и няколко статии, изследващи аспекти от съдържанието или езиково-символната форма на Яворовия свят. Цвета Трифонова показва, че двете произведения – “Заточеници” и “Арменци”, са всъщност вариации на една и съща тема в нейната естетическа перспектива. Р. Радев анализира един от важните смислови кодове, в които се облича любовното чувство у поета – цветята. Начинът, по който реалността се проектира – самата тя проекция на това отвъд нея – в символистичния език на Яворов, е основното в работата на В. Русева.

Няколко текста се обединяват под знака на диалектичката истина, че литературната еволюция се осъществява не само като “сляпа ярост” между млади и стари, но и като непрестанно строящи се мостове в синхронията и диахронията на изкуството. Подобна гледна точка предполага възможността литературните факти да се полагат в най-разнообразни парадигми.

Диалогичността – пародийна или сериозна, не само разрушава, но и “подказва” посоките на изместване на традицията и се превръща в един от способите за “подборно приемане” на миналото в съвременността, твърди И. Русков в опита си да опише някои пародийни интенции и “жестове” на Яворовото творчество. Нещо повече: логиката на наследяване – преобръщане, може да доведе дори до антитрадиция. На тази плоскост В. Николова анализира връзката Ботев – Яворов, показвайки, че в сферата на мисленето традицията е прекъсната, а в сферата на поетическата материя – формализирана. Тя прави смелия извод, че цялото творчество на Яворов е едно “анти” спрямо Ботев, поради което на автора на “Хайдушки песни” прилича повече не жертвеното разпятие, а милостта. В подобен план на осмисляне И. Станков съпоставя образите на двама видимо близ-

ки, родствени поети – Яворов и Разцветников, за да ги определи в крайна сметка като два полюса в литературата ни.

Други автори залагат не на “разединението”, а на “съединението”. Съпоставяйки творчеството на Яворов и Вазов, А. Велкова показва, че макар и сменяща физиономичността си в определени етапи от своята история, българската литература е изконно-народностна, че всички българи се оглеждаме в максимално субективизираното слово на Яворов. Според В. Янев пък поетът е провидян като предшественик от авангардизма, който създава свои учители не само за да ги надмогне, но и за да се връща към тях. Херолди на духа, стиховете на които, изтръгнати като стон от измъчените им души, са зов и молба за облагородяване на българските нрави – такъв е патосът на съпоставката между Яворов и Лилиев, направена от Е. Константинова.

Независимо дали “разкъсват” или “свързват”, посочените два историко-поетични ракурса добавят ценни щрихи към идентичността както на отделните автори, така и на националната литература като цяло, “усилват вълшебното възприемане на националния литературен процес като митичен разговор между живи и мъртви”, обогатяват самото ни разбиране на диалогичност и традиция.

Наред с екзистенциално-философския и поетологичния дискурс, няколко от работите поставят Яворовото творчество и в многообразните измерения на рецептивния контекст. Критически коментар на първите преводи на Яворов на чешки език прави Н. Даскалов, докато И. Иванчева изследва влиянието на поета върху Д. Габе и Е. Ненчева, интимно-психологическия сюжет, в основата на който стои формулата Дебютантката и Майсторът като израз на склонността на поета да си набавя непрекъснато нови битийно-екзистенциални пространства, където да живее и гори.

Критическият образ на Яворовата поезия, застанала на кръстопътните линии Изток – Запад и минало – бъдеще като израз на европейски идеи и като глас на прадедите (Б. Ганчева), се допълва с образите на поета в оценките на литературния критик В. Пундев, обявил за най-ранен предтеча на Яворов Д. Чинтулов (Е. Налбантова), и ранните критически тълкувания на В. Василев, който с мощна интуиция и художествена култура чертае програма за яворознанието, превръща уникалността на Яворовата метафизика в универсална мярка (С. Василев). Статията на И. Нанчев коментира автентичния спомен за поета-телеграфист от един вече забравен негов съвременник – И. Арнаудов.

Сборникът внушава общото впечатление за цялостност и постигнатост не само с мащаба на проблемната рамка, но и с възрастовата “многоликост” на състава (името на доайена на яворознанието Г.

Найденова-Стоилова е редом с имената на млади докторанти), съединила по нещо от физиономичността на някои от по-важните центрове на литературознанието у нас.

И макар че отделни вкусове и пристрастия, предимно с постмодернистки уклон, биха могли да оспорят тази цялост, приносният характер на сборника е несъмнен. Той не просто преживява света на Яворов, но коригира и уплътнява очертаните от изследователската традиция негови контури, прави го по-фокусиран, достъпен и изразителен. Няма да сгрешим, ако кажем, че появата на сборника е положителен знак в иначе многогласната, но доста обърквана духовна ситуация: за едни – че с негова помощ сме проникнали по-дълбоко в една творческа енигма, за други – че сме успели достойно да се огледаме в нея.